

NOTE

1. Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial, volumul II*, București, 1995, p. 106.
2. Gh. Buzatu, *România și Războiul mondial din 1939-1945*, Centrul de Istorie și civilizație europeană, Iași, 1995, p.25.
3. Ibidem.
4. Ibidem, p. 24.
5. *Aviația română pe frontul de est și în apărarea teritoriului*, volumul 1, 22 iunie 1941-31 decembrie 1942, București, 1993, p. 107.
6. Ibidem.
7. Cornel Marandiuc, *Inimi cât cuprinde cerul patriei*, Cluj-Napoca, 1985, p. 118-119.
8. Mircea Petru, Dumitru Radu, *Aviația română în luptele de pe frontul de est și pe cerul patriei*, iunie 1941-august 1944, New-York, 1988, p. 33.
9. *Aviația română pe frontul de est și apărarea teritoriului*, volumul 1, op. cit., p. 124-125.
10. *Aviația Română pe frontul de est și în apărarea teritoriului*, 1 ianuarie 1943-23 august 1944, Volumul II, București, 1994, p. 451-509.

**ASPECTS CONCERNANT LA PARTICIPATION DE L'AVIATION
ROUMAINE DE CHASSE ET BOMBARDAMENT DANS LA BATAILLE
DE STALINGRAD****-Résumé-**

La bataille de Stalingrad est appréciée comme un tournant dans l'histoire de la Deuxième guerre mondiale. À côté de différentes unités militaires des 3-ème et 4-ème Armées Roumaines - cotenent 400.000 militaires - ont participé aussi des formations de l'aviation roumaine. Les action héroïques de l'aviation roumaine de chasse et de bombardement pendant les luttes de Stalingrad ont eu comme resultat des grandes pertes humaines et de technique de guerre. Environ 70% des avions ont été abbatu par l'ennemi.

LEGISLATIA IN DOMENIUL CULTURAL ADOPTATA DE PARLAMENTUL "ALES" LA 19 NOIEMBRIE 1946

Florin Georgescu

"Alegerile" din 19 noiembrie 1946 au avut ca rezultat aducerea la putere a Partidului Comunist din România care își propusese, cu sprijinul Uniunii Sovietice, exercitarea unui control strict asupra societății, asupra tuturor manifestărilor ei economico-sociale, politice, de exercitarea acestui control nefiind scutit nici domeniul cultural. Un instrument de bază prin care statul a dorit să-și subordoneze creația cultural-artistică a fost elaborarea unui cadru legislativ adecvat care să limiteze și chiar să desființeze tot ceea ce ar fi putut împiedica introducerea regimului de "democrație populară" în domeniul cultural. Majoritatea legilor cu caracter cultural (învățământ, teatru, cinematografi și literatură) vizau instaurarea controlului Partidului Comunist asupra oricărei manifestări culturale independente și a fost adoptată pe parcursul anului 1947.

Autoritățile au inițiat de la sfârșitul lunii decembrie 1946 o acțiune de intimidare a personalului didactic prin constituirea unor comisii de purificare a membrilor corpului didactic. Un exemplu îl constituie decizia Ministerului Educației Naționale numărul 398 949 din 16 decembrie 1946¹ care prevedea formarea unei comisii de înlăturare a profesorilor incomozi din județul Timiș². Alte decizii care urmăreau instituirea unui control strict asupra învățământului au fost acelea date de Ministerul Muncii, pe 16 ianuarie 1947 și care prevedeau înființarea universităților muncitorești aparținând Oficiului Muncitoresc de Educație și Cultură în orașele Reșița și Turda unde era "foarte necesară" crearea unor astfel de instituții de învățământ superior. S-a mers și mai departe, același minister hotărând pe 6 februarie 1947³ constituirea unui conservator muncitoresc aparținând aceluiași Oficiu. Semnificativă este titulatura acestor instituții. Termenul de "muncitoresc" ascundea dorința Partidului Comunist și a sovieticilor de a crea un nou model educativ cu scopul formării "omului nou".

O altă lege care privea învățământul a fost legea 138, publicată în Monitorul Oficial numărul 93/25 aprilie 1947 privind înființarea Universității craiovene. Aceasta era subordonată Ministerului Educației Naționale care "va institui prin decizie ministerială pentru fiecare Facultate, câte un consiliu profesoral provizoriu compus din câte șapte-nouă profesori titulari de catedre"⁴. Același minister îl numea pe rectorul provizoriu și pe decanul provizoriu al fiecărei facultăți din cadrul consiliului profesoral provizoriu numit de minister. Departamentul Educației nunea și "un Senat universitar provizoriu alcătuit din rectori, decani și un membru al fiecărui consiliu profesoral"⁵. Activitatea consiliilor și avizul Senatului asupra acestei activități urmau să fie aprobate de minister.

În aceste condiții, când conducerea Universității din Craiova era numită de către Ministerul Educației Naționale, orice posibilitate de manifestare a autonomiei universitare era exclusă.

Ministerul Educației Naționale s-a ocupat și de problema manualelor prin adoptarea unei decizii în ziua de 11 iulie 1947, care prevedea modalitățile de întocmire a manualelor didactice. În articolul I, paragraful trei, se prevedea: “Comisia instituită de minister va admite cel mult patru manuale pentru fiecare specialitate, cu excepția manualelor de istorie, instrucție civică, geografie, care vor fi unice”⁶. Se pune întrebarea de ce aceste trei categorii de manuale urmau să fie unice comparativ cu altele? Răspunsul este foarte clar. Autoritățile considerau ca manualele de istorie, instrucție civică și chiar cel de geografie trebuiau să “beneficieze” de un control strict deoarece în aceste manuale elaborate înainte de 1944 se puteau strecura o serie de adevăruri, mai ales în cazul celor de istorie, și de idei care veneau în contradicție cu punctul de vedere al puterii totalitare de sorginte comunistă și împiedicau formarea preconizatului “om nou”. Același articol enumera condițiile care trebuiau să stea la baza elaborării manualelor. Alineatul c prevedea: “Nu sunt admiși autorii care au fost epurați sau cei care au alcătuit în trecut manualele cu spirit fascist și antidemocratic”⁷. În categoria acestor autori intrau acei profesori care nu doreau să se alinieze politicii educaționale a Partidului Comunist.

Sub aceste expresii se ascundea dorința autorităților de a împiedica accesul oricărui specialist în elaborarea manualelor și de a face imposibilă o prezentare reală a faptelor, cum ar fi cazul istoriei. Următorul alineat prevedea că manualele adaptate nu vor fi primite, dorindu-se nu o simplă modificare a acestora ci o schimbare de structură care să se conformeze “cerințelor dezvoltării actuale a țării noastre, noilor date științifice și spiritului democratic”⁸.

Partidul Comunist din România dorea și o modificare structurală a creației teatrale și cinematografice față de ceea ce fusese înainte. Se intenționa crearea unui nou mod de a face teatru și film care să corespundă regimului de “democrație populară” ce urma a fi instaurat în România.

Primele măsuri legislative pentru reglementarea activității teatrale și cinematografice au apărut la sfârșitul anului 1946 și vizau crearea unor instituții în care să fie prezentate piese și filme care să “educe” opinia publică după principiile noului regim. În acest sens, în 30 decembrie 1946, Ministerul Muncii, Asistenței și Asigurărilor Sociale a hotărât înființarea “Teatrului Cinema-Muncitoresc Obor” care intra sub controlul Oficiului Muncitoresc de Educație și Cultură.

Ministerul Artelor a adoptat pe 15 ianuarie hotărârea cu numărul 713⁹ care institua o autorizație pentru jucarea oricărui tip de spectacol. Cele șase articole ale deciziei prevedeau măsuri care aveau scopul să îngreiească orice activități artistice. Articolul I introducea “Autorizația de reprezentare” care era “eliberată de către Direcția Generală a Teatrelor [...] pe baza unei cereri însoțită de următoarele acte: avizul comisiei de cenzură, avizul Sindicatului Artiștilor și a tuturor salariaților din întreprinderile de spectacole, avizul Casei de Pensii a Artiștilor”¹⁰ și pe ultimul plan, semnificativ de altfel, avizul Societății Autorilor Dramatici Români, deci a celor care își aduceau cea mai importantă contribuție la realizarea spectacolelor.

Articolul IV prevedea că autorizația putea fi “refuzată celor cu situații în neregulă, până la intrarea în legalitate”¹¹, fără a enunța concret care erau aceste situații în neregulă, aprecierea caracterului acestora fiind lăsată la latitudinea Direcției Generale a Teatrelor. Penultimul articol prevedea interzicerea unui spectacol fără autorizație iar nerespectarea obligațiilor legale amintite anterior puteau duce la retragerea autorizației de reprezentare și interzicerea spectacolului.

Tot Ministerul Artelor prin decizia numărul 1074 din 20 ianuarie 1947¹² și care intra în vigoare începând de la 1 decembrie 1946, deci retroactiv, institua noile drepturi de autor plătite de cinematografe și condițiile în care vor fi plătite. Se prevedeau și unele măsuri care instituiam, s-ar putea spune, o cenzură ascunsă. În conformitate cu articolul doi cinematografele urmau să prezinte “în mod obligatoriu, Societății Compozitorilor Români, în fiecare lună, programul filmelor rulate sau ale compozițiilor muzicale executate de orchestră”¹³. Față de filmele artistice pentru care trebuiau plătite impozite, pentru filmele culturale și de propagandă nu se plăteau aceste impozite pentru a determina cinematografele să prezinte în primul rând aceste spectacole care serveau direct și eficient intereselor autorităților.

Același Minister a hotărât prin decizia cu numărul 2198 din 5 februarie 1947¹⁴ înființarea unui comitet de lectură care avea atribuții foarte clare de cenzurare a textelor pieselor de teatru: “stabilirea normelor și directivelor cu caracter general, după care urmează a se efectua controlul textelor teatrale, avându-se în vedere înălțarea nivelului cultural și dezvoltarea educației artistice a publicului, precum și cultivarea limbii românești, examinarea tuturor textelor de teatru, sub orice formă, care urmează să fie prezentate pe o scenă în public, examinarea și selecționarea repertoriului pentru turnee”¹⁵. Comitetul de lectură și control era format din directorul general al teatrelor ca președinte, un profesor universitar, de specialitate literară, doi inspectori din Direcția Generală a Teatrelor, un autor și un critic dramatic, un secretar și după caz “un reprezentant pentru limbile naționalităților conlocuitoare”¹⁶.

O altă decizie a Ministerului Artelor a fost cea cu numărul 2280 din 6 februarie 1947¹⁷ prin care se stabilea că între premierele teatrale trebuia să existe un interval de timp. Se interziceau mai multe premiere într-o singură zi (articolul unu) iar teatrele aveau obligația să anunțe “cu cel puțin zece zile înainte Direcției Generale a Teatrelor datele premierelor programate”¹⁸. Această Direcție avea dreptul de a hotărî “datele definitive ale premierelor, luând măsuri de distanțare”¹⁹. Articolul patru prevedea obligația teatrelor de informa pe cale scrisă în fiecare vineri Direcția Generală a Teatrelor asupra repertoriului săptămânii următoare.

Prin hotărârea numărul 5228 din 17 martie 1947²⁰ Ministerul Artelor institua un consiliu de îndrumare a Teatrului Poporului aflat “sub controlul direct al Ministerului Artelor, prin Direcția Generală a Teatrelor”²¹. Teatrul era controlat pe teren de un inspector de specialitate.

Pentru cenzurarea spectacolelor, Ministerul Artelor a adoptat decizia 8842/17 mai 1947²² pentru supravegherea spectacolelor. Articolul unu prevedea că

ministerul “va delega reprezentanți ai Direcției Teatrelor în localitățile în care aceste manifestări au loc”²³ care urmau să supravegheze desfășurarea spectacolelor, fapt evidențiat de instrucțiunile anexate deciziei. Punctul trei al acestora prevedea: “Nici un spectacol nu poate avea loc fără aprobarea prealabilă a textelor [...] care se dă, după caz, de către Direcția Teatrelor sau comisiunile teatrale județene. Această aprobare a textelor face parte [...] din autorizația respectivă care nu poate fi valabilă fără ea”²⁴. Punctul patru prevedea: “În privința cenzurii textelor și a autorizării de spectacole [...], nici un alt for nu are căderea de a interveni cu vreun control”²⁵; punctul șase stabilea că reprezentantul Direcției Teatrelor era însărcinat cu autorizarea spectacolelor și cenzura textelor și “făcea parte din comisia teatrală județeană dacă locuia în reședința de județ sau își prezenta avizul comisiei dacă se afla în altă localitate”²⁶. Articolul doi stabilea atribuțiile delegaților; cea mai importantă era informarea Direcției Teatrelor asupra spectacolelor prezentate. Scopul deciziei era instituirea cenzurii asupra textelor teatrale.

Tot printr-o decizie a Ministerului Artelor²⁷ se organiza un Oficiu al corurilor și fanfarelor din țară care era subordonat ministerului și avea ca scop “îndrumarea, coordonarea și controlul întregii activități a formațiunilor și a asociațiilor de coruri și fanfare, pe baza unui program unitar elaborat de Consiliul de îndrumare al corurilor și fanfarelor, aprobat de noi”²⁸. Articolul patru instituia conducerea acestui oficiu care era încredințată unui consiliu de îndrumare format din: consilierul tehnic superior al ministerului, cu grad de secretar general, ca președinte, directorul general al muzicii sau un înlocuitor, directorul literelor și manifestărilor artistice populare sau un înlocuitor al său, delegatul Fundației Regale “Regele Mihai I” și un profesor de specialitate de la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică din București. Scopul deciziei, ca toate deciziile adoptate, era acela de a controla și cenzura activitatea muzicală desfășurată în București și în țară.

De ceea ce s-a numit cenzura și supraveghere a “beneficiat” și arta populară românească.

O decizie care institua controlul asupra folclorului românesc a fost dată pe 23 iunie 1947, având numărul 10 900 și fiind publicată în Monitorul Oficial numărul 144 din 27 iunie 1947 sub semnătura ministrului Artelor, Ion Pas. Se prevedea organizarea unui Ansamblu de artă populară care avea ca scop “organizarea, îndrumarea, coordonarea și controlul manifestărilor de artă populară (cântece, coregrafie, țesături țărănești și muncitorești, ceramică simplă și pictată, iconografie populară și sculptură în lemn și piatră), pe baza unui program unitar, elaborat de Consiliul de îndrumare al ansamblului de artă populară și aprobat de noi”²⁹. Componenta acestui consiliu nu era foarte diferită de cea a Consiliului de îndrumare al corurilor și fanfarelor. În cadrul acestui organism de îndrumare a artei populare intrau: consilierul tehnic superior al ministerului, cu gradul de secretar general ca președinte, directorul literelor și manifestărilor artistice populare sau un înlocuitor, directorul general al muzicii sau un înlocuitor, directorul artelor sau un

înlocuitor al său, directorul secției de artă populară din Muzeul de Artă Națională. (articolul trei).

Și această decizie urmărea formarea unei noi creații populare ruptă de tradițiile poporului român, această nouă creație trebuind de acum încolo să servească scopurilor propagandistice ale Partidului Comunist din România.

Aceste decizii care nu aveau un caracter normativ au stat la baza celor două legi principale emise între 1946 și 1948 în domeniul cultural și anume legea numărul 264, pentru Statutul salariaților Teatrelor, Operelor și Filarmonicilor de Stat³⁰ și legea numărul 265, pentru organizarea Teatrelor, Operelor și Filarmonicilor de Stat, precum și pentru regimul spectacolelor publice, apărută în Monitorul Oficial numărul 262 din 18 iulie 1947.

În privința legii numărul 264 din 17 iulie 1947 se poate spune că aceasta conține o serie de prevederi, cuprinse în partea a treia referitoare la drepturile politice ale salariaților și în partea a patra referitoare la îndatoririle generale ale acestora, care instituie unele norme restrictive în privința activităților politice și a îndatoririlor salariaților. Privitor la drepturile politice, în articolul 82 se spune că “salariații pot ocupa orice funcție politică: ministru, subsecretar de Stat, secretar general de minister, deputat, prefect, primar, membru în consiliile comunale și județene. Salariații pot face parte din grupări politice democratice”³¹. Esențial este faptul că nu se specifică ce se înțelege prin “grupări politice democratice” dar este clar că autoritățile știau care erau acestea și anume dizidentele din partidele tradiționale și formațiunile politice create sub oblăduirea Partidului Comunist.

Prin această prevedere se urmărea împiedicarea accesului membrilor partidelor cu adevărat democratice de a activa în instituții culturale, creând totodată posibilitatea înlăturării și a celor care erau neutri din punct de vedere politic și nu se integrau în formațiunile politice așa-zis “democratice”.

Referitor la îndatoriri, prevăzute în articolul 90, se enunța ca salariații nu pot face “parte din grupări politice și asociațiuni antidemocratice”³², dorindu-se întărirea a ceea ce se prevăzuse în articolul 82, adică excluderea funcționarilor care simpatizau cu partidele de opoziție sau nu doreau să fie afiliați politic.

Cele două articole ale legii 264 din 1947 au un caracter intenționat ambiguu pentru a da posibilitatea autorităților de a face aprecieri asupra caracterului democrat sau nedemocrat al partidelor politice și de a nu permite persoanelor incomode de a-și desfășura activitatea în teatre, opere, filarmonice, cinematografe, într-un cuvânt în instituțiile culturale publice.

Cel de-al doilea act normativ³³ avea ca scop instituirea și în cadrul activității teatrale a unei “unități de concepție, a unui fir conducător în viața noastră artistică.”³⁴ Se urmărea o supraveghere strictă a creației artistice, acest fapt fiind recunoscut de o serie de deputați provenind sau nu din rândurile Partidului Comunist. Deputata Mihaela Manasse, reprezentantă a Partidului Social Democrat, aliat cu comuniștii, aprecia că prin această lege se caută “să se pună la dispoziția publicului o creație dramatică și muzicală supravegheată de competența unor foruri alcătuite din cele mai alese și mai pregătite elemente în acest domeniu.”³⁵

Legea conținea prevederi separate asupra organizării Teatrului Național din București (partea a doua) și a teatrelor naționale din provincie (partea a treia), asupra Teatrului Poporului (partea a patra), asupra Operei de Stat din București (partea a cincea) și a operelor din provincie (partea a șasea), asupra Filarmonicii de Stat din București (partea a șaptea) și a celor din provincii (partea a opta), asupra Teatrelor particulare (partea a noua) și asupra spectacolelor populare (partea a unsprezecea).

Supravegherea activităților artistice era prevăzută încă din articolul unu care institua controlul Ministerului Artelor prin Direcția Generală a Teatrelor, Direcția Generală a Muzicii și Direcția Literelor și Manifestărilor Artistice Populare asupra culturii în general. Articolul doi prevedea înființarea Consiliu Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale care avea ca principală însărcinare aceea de a interzice prezentarea operelor artistice cu caracter “reacționar”.

Acest calificativ avea menirea de a împiedica jucarea acelor spectacole care nu erau în concordanță cu ceea ce dorea Partidul Comunist a fi instituit în domeniul cultural. Membrii săi erau numiți anual de Ministerul Artelor deci erau sub controlul acestuia.

Tot deputata Mihaela Manasse aprecia că acest Consiliu Superior al Literaturii Dramatice și a Creației Muzicale “constituie o garanție că de aici înainte toate repertoriile Teatrelor Naționale, Operelor și Filarmonicilor vor fi astfel alcătuite încât să-și poată atinge ținta lor de ridicare a nivelului artistic al poporului, de luminare și de completare a educației lui în spirit democratic.”³⁶

În legătura cu același Consiliu, deputatul Petre Drăgoescu a adresat o întrebare raportorului Elena Teodorescu asupra răspunderii pe care o are directorul Teatrului Național București în alcătuirea repertoriului și dacă activitatea acestui organism nu constituia o îngrădire a atribuțiilor directorului. Raportorul aprecia că acest Consiliu stabilea “liniile mari în care trebuie să se dezvolte arta românească. El nu va stingheri câtuși de puțin alegerea pieselor decât atunci când va considera că valoarea lor artistică este sub nivelul care se cere sau - cazul al doilea - când o piesă are un caracter rasist, șovin și așa mai departe. Acest Consiliu numai îndrumază și, în unele cazuri, când găsește de cuviință că nivelul artistic sau piesa nu corespunde concepțiilor democratice, atunci ia măsuri, însă el nu vine, efectiv, să se amestece în lucrările de fiecare zi ale directorului teatrului.”³⁷. Sub aceste calificative și expresii intens folosite de guvernanți se ascundea adevăratul scop al Consiliului Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale, acela de a cenzura și chiar interzice piesele de teatru incomode.

Deputatul Ion Drăghici adresează o întrebare raportorului în legătură cu sarcina alcătuirii și aprobării repertoriului. Elena Teodorescu, în răspunsul dat, afirma foarte clar că “ultimul cuvânt îl are acest for superior”³⁸, adică Consiliul Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale. Articolul 16 paragraful C vine să dovedească că repertoriul va fi întocmit în luna aprilie a fiecărui an sub

îndrumarea Consiliului. Deci încă din faza de elaborare a repertoriului acest organism își făcea simțită prezența.

Referitor la organizarea Teatrului Național București, articolul nouă prevedea că acesta “stă sub supravegherea și controlul direct al Ministerului Artelor”³⁹ și are scopul “de a cultiva, dezvolta și răspândi arta teatrală în masele largi ale poporului”⁴⁰, cu alte cuvinte cenzurarea artei dramatice românești.

În cadrul Teatrului Național București funcționa și un Comitet de Lectură format, este adevărat, din oameni de teatru dar care erau, ca și în cazul membrilor Consiliului Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale, numiți anual prin decizie ministerială așa cum se prevedea în articolul 26 și deci făceau numai ceea ce se hotăra la nivelul Ministerului Artelor, fiind lipsiți de putere de decizie. Comitetul alegea piesele românești și străine ce urmau să formeze repertoriul Teatrului Național care era înaintat Consiliului ce putea dispune, în baza propunerii motivate a directorului general al Teatrului Național, eliminarea unei piese admise în repertoriu (articolul 28). Din punct de vedere financiar, Teatrul Național București se afla sub controlul Ministerului Artelor care numea un contabil pentru a verifica gestiunea acestei instituții.

Teatrele naționale provinciale (Iași, Cluj, Craiova) și Teatrul Maghiar de Stat de Dramă și Operă din Cluj funcționau în condiții identice cu Teatrul Național București și se aflau sub supravegherea Ministerului Artelor.

Partea a patra se referă la organizarea Teatrului Poporului. Articolul 89 prezintă ceea ce se urmărea prin crearea acestei instituții: “Pentru ridicarea culturală a maselor populare și educarea lor artistică, se înființează Teatrul Poporului, cu trupe permanente, stabile și volante, repartizate pe regiuni.”⁴¹ Este de subliniat că “Teatrul Poporului stă sub controlul direct al Ministerului Artelor, prin Direcția Generală a Teatrelor”⁴².

În privința Operei din capitală, organizarea și funcționarea acesteia este cuprinsă în partea a cincea a legii. Articolul 103 instituie controlul Ministerului Artelor asupra acestei instituții precum și scopul acesteia: “organizarea de manifestațiuni artistice muzicale, educarea muzicală a publicului și încurajarea creației muzicale originale”⁴³. Deputata Mihaela Manasse prezintă într-un mod mai clar decât articolul 103 care era scopul organizării Operei: “Dispozițiile care reglementează acest capitol, prin felul cum au fost alcătuite, prezintă toate garanțiile că arta muzicală simfonică va putea să aducă un real aport de cultivare, de ridicare a nivelului artistic muzical al maselor”⁴⁴. Această frazeologie ascundea intenția P.C.R. de a forma din punct de vedere cultural un “om nou” care să se supună necondiționat hotărârilor autorităților.

Concluzia este că formarea unei culturi de masă se înscria în politica Partidului Comunist din România de consolidare a noului regim.

Repertoriul Operei de Stat era elaborat de directorul general în acord “cu Comitetul de Direcție, pe baza materialului propus de Comitetul de Lectură și a îndrumării Consiliului Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale”⁴⁵. Articolul 113 stabilea că membrii Comitetului de direcție erau numiți anual prin

decizie ministerială, aflându-se sub controlul Ministerului Artelor. Această filieră parcursă de un repertoriu pentru a fi aprobat avea ca scop împiedicarea prezentării oricărei manifestări artistice care ar fi venit în contradicție cu intențiile P.C.R. de creare a unei culturi pusă în slujba sa. Aceste organisme aveau, în ultima instanță, misiunea de a cenzura activitatea cultural-artistică. Exista și un Comitet de Lectură ai cărui membri erau numiți anual prin decizie ministerială (articolul 119). Articolul 121 prevedea rolul acestuia: "alege operele care urmează să formeze repertoriul Operei de Stat și-l înaintează Consiliului Superior"⁴⁶. Deci, alături de Comitetul de Direcție și Consiliul Superior, apărea un alt organ care avea sarcina cenzurării creației culturale. Comitetul era format din: un șef de orchestră, un director de scenă, un cântăreț solist, un compozitor, un critic muzical și un director tehnic. Din punct de vedere financiar Opera era subordonată Ministerului Artelor.

Organizarea și funcționarea Operelor din provincie (Cluj și Timișoara) se făcea sub supravegherea Ministerului Artelor și a Direcției Muzicii, fiind identică cu a Operei bucureștene.

Partea a șaptea se referă la organizarea Filarmonicii de Stat bucureștene care avea menirea ridicării "nivelului artistic muzical a tineretului din școli și universități, prin organizarea de manifestațiuni superioare de artă"⁴⁷. Filarmonica de Stat, a cărei organizare se înscria în cadrul instituit de autorități era "supusă [...] controlului direct al Ministerului Artelor"⁴⁸. Repertoriul urma o cale identică cu a repertoriului Teatrului Național București și a Operei de Stat. Filarmonicile provinciale ("Moldova" - Iași, "Ardealul" - Cluj, "Banatul" - Timișoara și "Oltenia"-Craiova) erau subordonate Ministerului Artelor prin Direcția Muzicii.

Un alt capitol al legii numărul 265 institua controlul Ministerului Artelor asupra teatrelor particulare. Declarația deputatei din partea Partidului Social Democrat, Mihaela Manasse vine în sprijinul acestei afirmații: "Capitolul "teatrele particulare" care au fost aproape total neglijate în legea veche - ceea ce dădea loc la prea mult "bun plac", atât în alegerea repertoriilor, cât mai ales în organizarea turneelor în provincie, care lăsau foarte mult de dorit în privința nivelului și a calității lor, neservind aproape deloc publicului provincial - a fost de asemeni cu grijă reglementat prin legea de față.

Teatrele particulare sunt supuse controlului Ministerului Artelor, stabilindu-se anumite condițiuni, care sunt de natură a aduce un progres în activitatea acestora, încadrându-le în rolul social pe care ele trebuie să-l aibă."⁴⁹

Articolul 210 consfințea acest control al Ministerului Artelor prin autorizația de funcționare pe care o acorda prin intermediul Direcției Generale a Teatrelor și a Direcției Generale a Muzicii. Tot Ministerul Artelor stabilea "condițiile generale de funcționare a teatrelor particulare și de autorizare a pieselor sau spectacolelor și turneelor acestora"⁵⁰. Cu privire la repertoriu, acesta trebuia să fie aprobat de Consiliul Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale.

Partea a unsprezecea stabilea modalitățile de organizare a spectacolelor populare care erau "îndrumate și controlate de Ministerul Artelor prin Direcția Literelor și Manifestărilor Artistice, cu concursul Direcției Teatrelor și a Muzicii și

în colaborare cu Uniunea Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști, și cu orice alte instituțiuni de Stat sau particulare”⁵¹. Articolul 238 instituia Comisia de control a spectacolelor de amatori și a spectacolelor populare, comisie constituită prin decizia Ministerului Artelor, și formată din: secretarul general al Ministerului ca președinte, directorul general al Teatrelor, directorul general al Muzicii, directorul Literelor și Manifestărilor Artistice, reprezentantul C.G.M., un director de scenă, un autor dramatic sau compozitor (articolul 239).

Articolul 240 prevedea atribuțiile Comisiei de control a spectacolelor de amatori: organizarea și îndrumarea echipelor de amatori, a spectacolelor jucate de amatori, întocmirea repertoriului spectacolelor cu un caracter popular, în vederea educării maselor.

În concluzie această comisie avea ca principal scop supravegherea și cenzurarea oricărei manifestări artistice desfășurate de trupele de amatori care ar fi contravenit instituirii și consolidării regimului de “democrație populară” în domeniul cultural.

Alături de aceste instituții artistice existau și teatre constituite de organizațiile-satelit ale Partidului Comunist din România, ca de exemplu: ale Confederației Generale a Muncii, ale sindicatelor, ale organizațiilor democratice de masă (Federația Democrată a Femeilor Române, Federația Democrată a Tineretului Român), Apărarea Patriotică și care erau controlate de acestea (articolul 258).

Ultimul articol al legii prevedea abrogarea legii pentru organizarea Teatrelor Naționale, a Operelor Române și Spectacolelor din 20 martie 1937, cu modificările ulterioare, precum și orice dispoziții contrare noii legi votată de Adunarea Deputaților pe 19 iunie 1947. Legea a fost publicată în Monitorul Oficial, partea întâi, numărul 262 din 18 iulie 1947, fiind semnată de rege, ministrul artelor, Ion Pas și ministrul justiției, Lucrețiu Pătrășcanu pe 12 iulie 1947.

Ca o concluzie asupra principalei legi de organizare a creației culturale în conformitate cu dorința P.C.R. de a controla strict aceasta creație, trebuie avută în vedere declarația deputatei M. Manasse care reflectă scopul real al actului normativ: “În concluziune, legea adusă de către domnul ministru al artelor, reprezintă pentru stat încadrarea armonioasă a unuia din cele mai importante domenii ale vieții publice, teatrul și muzica, în ansamblul activității statului în spiritul vremii [...].

Legea de față, în sfârșit reprezintă pentru întreg poporul posibilitatea de a se bucura de cele mai bine alese opere și manifestări ale literaturii dramatice și muzicale”⁵².

Referitor la existența unor cazuri concrete de manifestare a opoziției față de subordonarea teatrului intereselor Partidului Comunist, se poate spune că acestea au fost puține ca număr dar venind din partea unor mari realizatori de teatru, printre care și regizorul Ion Șahighian.

Uniunea Sindicatelor de Scriitori, Artiști și Ziariști a înființat o Comisie de producție teatrală a Uniunii care organiza întâlniri la care participau și oameni de teatru, întâlniri care se transformau în “ședințe de producție prealabile intrării în

repetiție, unde respectivul regizor trebuia să-și desfășoare, cât mai în amănunt intențiile asupra punerii în scenă a piesei”⁵³.

Aceste ședințe reprezentau o modalitate de a cenzura activitatea regizorilor și felul în care aceștia vedeau punerea în scenă a unei piese. Respectiva comisie venea în completarea celorlalte organisme existente și enumerate anterior, eliminând ceea ce se mai putea strecura și nu era în conformitate cu principiile regimului de “democrație populară” din textul pieselor și care scăpase analizei celorlalte instituții create pentru a superviza activitatea culturală în general.

Inițiativele Uniunii Sindicatelor de Scriitori și Ziariști urmăreau, intenționat de altfel tulburarea muncii regizorale, unul dintre puținii regizori de mare valoare ai teatrului românesc care și-a exprimat nemulțumirea față de această situație fiind Ion Șahighian care a refuzat, în preajma începerii repetițiilor la piesa “Furtuna” de William Shakespeare să participe la o producție teatrală care, afirma el, “constrângea rolul creației”⁵⁴. Ca o consecință a refuzului regizorului de a fi părtaș la limitarea drepturilor artiștilor în general și a regizorilor în special, piesa “Furtuna” realizată de marele dramaturg englez și pusă în scena de un proeminent regizor român nu a mai fost prezentată în stagiunea 1947.

Activitatea cinematografilei a fost și ea reglementată printr-un act care însă nu avea un caracter normativ. Prin decizia Ministerului Informațiilor numărul 4597 din 9 decembrie 1947, semnată de ministrul Octav Livezeanu, se hotăra, în conformitate cu legea numărul 130 din 1946, pentru organizarea și funcționarea Ministerului Informațiilor, înființarea unui “oficiu de studii și documente pentru planificarea și îndrumarea activității cinematografice din întreaga țară”⁵⁵. Acest oficiu era sub controlul Direcției Cinematografice din Ministerul Informațiilor și urma să funcționeze “cu personal din cadrele Direcției Cinematografice”⁵⁶.

Situația era asemănătoare cu cea a teatrelor, operelor, filarmonicilor și a altor instituții culturale din țară. Fiind sub controlul Direcției Cinematografice, funcționând cu personal provenit din interiorul acestei Direcții subordonată Departamentului Informațiilor, se poate spune că și creația cinematografică cunoștea același regim strict de supraveghere.

Sectorul muzeistic nu a scăpat dorinței Partidului Comunist de a-l modifica din punct de vedere structural.

În aparență un fapt minor dar care exprima intențiile PCR, schimbarea tradiționalelor denumiri ale muzeelor avea ca scop și eliminarea din mintea oamenilor a ceea ce a reprezentat pentru România regimul monarhic în primul rând. Un exemplu al acestor schimbări de denumiri îl reprezintă două decizii ale Ministerului Artelor care aveau ca țel tocmai acest lucru.

Hotărârea numărul 400 din 10 ianuarie 1948⁵⁷ prevedea că “Muzeul Național de Artă și Arheologie Regele Carol I din București va purta pe viitor numirea de “Muzeul Național de Artă și Arheologie” din București.”⁵⁸.

Cea de a doua decizie⁵⁹ semnată ca și prima de ministrul Artelor, Ștefan Tita și dată pe 12 ianuarie 1948, deci după proclamarea Republicii Populare Române la începutul lunii ianuarie a aceluiași an, institua schimbarea denumirii

Conservatorului Regal de Muzică și Artă Dramatică din București care urma să se numească “Conservatorul de Stat din București al Republicii Populare Române”⁶⁰, urmărindu-se ștergerea definitivă din memoria oamenilor a tot ceea ce avea legătură cu monarhia care fusese abolită la 30 decembrie 1947 prin abdicarea silită a regelui Mihai.

Literatura a fost și ea supusă sub supravegherea autorităților. Metoda de bază a fost interzicerea unui număr mare de cărți aparținând unor valoroși oameni de cultură, unele titluri trebuind să dispară din panteonul cultural al poporului român. În sprijinul acestei politici de cenzurare a creației literare românești și universale, autoritățile invocau prevederile articolului cinci al Tratatului de pace.⁶¹

Un exemplu al interzicerii operelor literare este circulara dată de Ministerul Informațiilor și publicată în Monitorul Oficial numărul 32 din 9 februarie 1948, circulară care cuprindea două liste cu numerele 49 și 50 ce conțineau 183 și respectiv 180 de cărți ce urmau a fi scoase din rafturile bibliotecilor. Retragerea din circulație a acestor cărți a fost hotărâtă de comisia pentru îndrumarea manifestărilor culturale din cadrul Ministerului Informațiilor.

Prima lista cuprindea creații lirice și istorice românești aparținând unor valoroși scriitori.

Lista se deschidea cu o carte intitulată “Călătorii. Misiuni diplomatice” aparținând lui Vasile Alecsandri. Unele cărți se refereau la istoria monarhiei din România și acestea au reprezentat una din țințele principale ale autorităților care doreau cu orice preț ca poporul român să uite de ceea ce a însemnat regalitatea. Între aceste cărți se afla creația lui Alexe Anastasiu - “Dinastia regală și poporul român” cu o prefață de Nicolae Iorga, apărută la București în 1924 sub egida Institutului de Arte Grafice “Convorbiri Literare” - sau cea a lui Nichifor Crainic - “Regele și biserica”, apărută la Editura Georgescu-Delafras.

Multe cărți care tratau probleme ținând de religie au fost trecute prin sита cenzurii, putându-se aminti aici cartea lui S. Elisian - “Prin credința în Dumnezeu la lumină”, apărută la București în 1930 la Editura Universul.

Poezia nu a fost scutită de imixtiunea autorităților. Creații lirice și politice ale poetului național Mihail Eminescu au fost interzise. Se pot aminti aici: “Poezii. Ediție aleasă”, apărută la Editura Biblioteca pentru Toți sau “Scrieri politice”, apărută la Craiova.

O altă categorie a cărților interzise era cea care amintea de existența României Mari ciuntită de Uniunea Sovietică prin ocuparea Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutul Herța. Între aceste cărți se aflau: Ioan Lupaș - “Istoria Unirii Românilor”, apărută la București în 1937 sub patronajul Fundației Culturale Regale “Principele Carol” sau cea a generalului de divizie N. Mihăilescu - “Amintiri și învățăminte din războiul de întregire a Neamului. 1916-1919”, apărută în 1936 în capitală.

A doua lista cuprindea cărți maghiare propuse pentru epurare de către Biblioteca Universității din Cluj și care deranjau și prin titlu autoritățile sovietice. Se poate exemplifica cu o serie de cărți scrise în limba maghiară printre care: Buza

Barva - "Conspirația comunistă", Essad Bey - "Tragedia unei țări. Tarul Nicolae al II-lea", Fabian Bela - "Dezastrul Rusiei sub dominația comunistă" sau Forbath Ferenc - "În iadul Siberiei".

De asemenea Monitorul Oficial, partea I, numărul 70 din 25 martie 1947 a publicat trei liste cu cărți interzise de Comisia care funcționa pe lângă Ministerul Informațiilor. Între acestea se aflau o serie de creații literare și istorice de mare valoare: I.V. Băncilă - "Semnificația Ardealului", București, 1944; Mihai Eminescu - "România și panslavismul. Studii și articole". Cu introducere de Horia Nițulescu, București, 1944; P. Ispirescu - "Basmele românilor", București, 1941; Simion Mehedinți - "Le pays et le peuple roumain", București, 1944; Ion I. Nistor - "Unirea Bucovinei cu România", București, 1940; Victor Papacostea - "Un observator prusian în țările române acum un veac", București, 1942; Ovidiu Papadima - "Poezie și cunoaștere etnică", București, 1944; Gheorghe I. Brătianu - "La Moldavie et ses frontieres historiques", București, 1941; dr. V. Bianu - "Însemnări din războiul României Mari", volumul II: "De la pacea din București până la încoronarea de la Alba Iulia", Cluj, 1926; "Transilvania, inima României", București, Școala Poporului⁶².

Efortul autorităților de a elimina o serie de cărți, unele de certă valoare, din circuitul public, se înscrie în politica culturală dusă de Partidul Comunist din România pentru a forma acel "om nou" care să corespundă dorintelor noilor guvernanti.

Concluzia este că Partidul Comunist a încercat și a reușit și în domeniul cultural, ca și în celelalte domenii, a-și impune propria politică care urmărea distrugerea oricărei tradiții culturale a poporului român.

NOTE

1. M.O. (P.I.), nr. 295, 20 decembrie 1946, p. 13075.
2. Într-un raport al lui Burton Y. Berry către secretarul de stat american privitor la situația politică a României în februarie 1947, raport trimis din București pe 5 martie același an, reprezentantul american face și o serie de referiri la epurările care aveau loc în cadrul corpului didactic al Universității București. Acesta afirma că în Universitate au fost aduși noi profesori cu aprobarea Ministerului Educației și fără acordul facultăților respective. Raportorul american prezintă și reacția de nemulțumire a socialiștilor independenți în fața acestor acțiuni, reacție concretizată prin publicarea unei declarații în 7 februarie 1947 prin care nu recunoșteau dreptul Departamentului Educației de a numi profesori în facultăți. B.Y. Berry prezintă și exemplele date de socialiști cu privire la aceste numiri. Este vorba despre numirea ca profesori a dr. Simeon Oeriu, a dr. Simon Iagnov la Școala de Medicină, precum și numirea lui A. Graur și Herbert Silber la Facultatea de Litere, toți aceștia

- fiind simpatizanți ai Partidului Comunist. Raportul este publicat în “România - Viața politică în documente - 1947”, pp. 127-140.
3. M.O. (P.I.), nr. 39, 17 februarie 1947, p. 1235.
 4. M.O. (P.I.), nr. 93, 25 aprilie 1947, p. 3223-3224.
 5. Idem, p. 3224.
 6. M.O. (P.I.), nr. 172, 30 iulie 1947, p. 6703.
 7. Ibidem.
 8. Ibidem.
 9. Ibidem.
 10. M.O. (P.I.), nr. 17, 21 ianuarie 1947, p. 491.
 11. Ibidem.
 12. Ibidem.
 13. M.O. (P.I.), nr. 19, 23 ianuarie 1947, p. 549.
 14. Ibidem.
 15. M.O. (P.I.), nr. 35, 12 februarie 1947, p. 1084.
 16. Ibidem.
 17. Ibidem.
 18. Idem, p. 1074-1075.
 19. Idem, p. 1074.
 20. Ibidem.
 21. M.O. (P.I.), nr. 68, 22 martie 1947, p. 2148.
 22. Ibidem.
 23. M.O. (P.I.), nr. 117, 26 mai 1947, p. 4159-4160.
 24. Idem, p. 4159.
 25. Idem, p. 4160.
 26. Ibidem.
 27. Ibidem.
 28. Decizia are numărul 10642 și a fost dată pe 18 iunie 1947, fiind publicată în M.O. (P.I.), nr. 141, 24 iunie 1947, p. 5128.
 29. Ibidem.
 30. M.O. (P.I.), nr. 144, 27 iunie 1947, p. 5247.
 31. M.O. (P.I.), nr. 161, 17 iulie 1947, p. 6156-6176.
 32. Idem, p. 6165.
 33. Idem, p. 6166.
 34. M.O. (P.I.), nr. 162, 18 iulie 1947, p. 6198-6223.
 35. M.O. (P.III), nr. 36, 4 septembrie 1947, p. 885.
 36. Idem, p. 952.
 37. Ibidem.
 38. Idem, p. 955.
 39. Ibidem.
 40. M.O. (P.I.), nr. 162, p. 6199.
 41. Ibidem.
 42. Idem, p. 6206.

43. Ibidem.
44. Idem, p. 6208.
45. M.O. (P.III.), nr. 36, 4 septembrie 1947, p. 953.
46. M.O. (P.I.), nr. 162, 18 iulie 1947, p. 6209.
47. Idem, p. 6210.
48. Idem, p. 6214.
49. Ibidem.
50. M.O. (P.III.), nr. 36, 4 septembrie 1947, p. 953.
51. M.O. (P.I.), nr. 162, 18 iulie 1947, p. 6218.
52. Idem, p. 6221.
53. M.O. (P.III.), nr. 36, 4 septembrie 1947, p. 953.
54. Ioan Massoffi - "Teatrul Românesc. Privire istorică", volumul opt, p. 469.
55. Ibidem.
56. M.O. (P.I.), nr. 289, 13 decembrie 1947, p. 10965.
57. Ibidem.
58. M.O.(P.I.), nr. 10, 13 ianuarie 1948, p. 281.
59. Ibidem.
60. M.O. (P.I.), nr. 15, 19 ianuarie 1948, p. 454.
61. Articolul cinci al Tratatului de pace este enunțat astfel:
"România, care, în conformitate cu Convențiunea de armistițiu a luat măsuri pentru dizolvarea tuturor organizațiilor de tip fascist pe teritoriul român, fie ele politice, militare sau paramilitare, precum și a altor organizațiuni făcând o propagandă ostilă Uniunii Sovietice sau oricăreia dintre celelalte Națiuni Unite, nu va îngădui în viitor existența și activitatea unor organizațiuni de această natură care au drept scop lipsirea poporului de drepturile sale democratice."
62. S. Rădulescu-Zoner, D. Buse, B. Marinescu - "Instaurarea totalitarismului comunist în România", p. 201.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE:

1. Monitorul Oficial, partea I, numărul 295, 20 decembrie 1946, p. 13075.
2. Monitorul Oficial, partea I, numărul 299, 30 decembrie 1946, p. 13230.
3. Monitorul Oficial, partea I, numărul 17, 21 ianuarie 1947, pp. 490-491.
4. Monitorul Oficial, partea I, numărul 19, 23 ianuarie 1947, p. 549.
5. Monitorul Oficial, partea I, numărul 21, 27 ianuarie 1947, p. 619.
6. Monitorul Oficial, partea I, numărul 35, 12 februarie 1947, pp. 1074-1084.
7. Monitorul Oficial, partea I, numărul 39, 17 februarie 1947, p. 1235.
8. Monitorul Oficial, partea I, numărul 68, 22 martie 1947, p. 2148.
9. Monitorul Oficial, partea I, numărul 93, 25 aprilie 1947, pp. 3223-3228.
10. Monitorul Oficial, partea I, numărul 117, 26 mai 1947, pp. 4159-4160.